

MUALLİMLER MECMUASI'NDAKİ HALK BİLİMİ YAZILARI

Öz: Genel kabullere göre Türkiye’de doğrudan folklorla ilgili ilk yazılar, 1913-1914 yıllarında yayımlanır. Ancak başlı başına bir folklor dergisinin çıkması 1928 yılını bulur. Bununla birlikte söz konusu folklor dergisi çıkmadan önce de folklorla ilgili birçok yazı çeşitli süreli yayınlarda yer almıştır. Bu çerçevede yazıları arasında folklorla ilgili çalışmalara yer vermiş dergilerden biri de 1922-1927 yılları arasında aylık periyotla yayımlanmış bir eğitim dergisi olan *Muallimler Mecmuası*’dır. Toplam 54 sayı çıkmış olan bu dergide doğrudan folklorla ilgili üç yazı tespit edilmiştir. Derginin 2 (1922), 31 (1925) ve 40-41. (1926) sayılarında yer alan bu yazıların ilk ikisi Süleyman Şevket, sonuncusu da Ali Canip imzalıdır. Bu yazıların içerikleri bir yana- öğretmenlere yönelik bir eğitim dergisinde yayımlanmış olması, 1920’li yılların Türkiye’inde yeni bir disiplin olarak folklorla yüklenen anlamları yansıtması bakımından oldukça önemlidir. Bu öneme binaen oluşturulan bu çalışmada, *Muallimler Mecmuası*’ndaki söz konusu yazılar incelenmiş, derginin ve dönemin folklor algısıyla ilgili çıkarımlarda bulunmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede söz konusu yazıların üçünde de yer alan ve derginin yayımlandığı 1920’li yıllarda folklorla bakışla ilgili ipuçları içeren birtakım ortaklıklar tespit edilmiştir. Bu ortaklıklar “Folklor Kavramı ve Kapsamına Dair Açıklamalar”, “Folklor Ürünleriyle İlgili Örnekler Verme”, “Folklor Ürünleriyle İlgili Millîlik Vurgusu”, “Kültür Kaynağı Olarak Köy ve Köylüye İşaret Etme”, “Halk Edebiyatını Divan Edebiyatıyla Karşılaştırma” ve “Okurlara Yöneltilen Derleme Çağrısı” şeklinde altı başlık altında toplanıp tartışılmıştır. Çalışmanın sonunda “Ekler” başlığı altında söz konusu yazıların Arap harflerinden Latin harflerine aktarımı ve derginin orijinal nüshalarında söz konusu yazıların bulunduğu sayfaların elektronik ortamdaki erişim linki de verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Muallimler Mecmuası*, Eğitim, Folklor, Süleyman Şevket, Ali Canip

Folklore Articles in *Muallimler Mecmuası* (Journal of Teachers)

Abstract: There has been a general agreement that the first articles directly related to folklore in Turkey were published between 1913 and 1914. Yet, a folklore-specific journal was not published until 1928. In addition, prior to the publication of the folklore journal, many articles related to folklore had appeared in various other periodicals. In this sense, one journal that had included studies on folklore is *Muallimler Mecmuası*, an educational journal published monthly between 1922 and 1927 with a total of 54 issues. In this journal, three articles directly related to folklore have been identified. These articles were in the 2nd (1922), 31st (1925), and 40-41st (1926) issues of the journal. The first two of them were authored by Suleyman Sevkett and the last one was written by Ali Canip. Aside from their content, since these articles were published in a journal addressing to teachers, they are highly significant in terms of reflecting the approaches to folklore as a new discipline in the 1920s, when folklore studies first gained momentum and became institutionalized in Turkey. Based on this importance, the articles in *Muallimler Mecmuası* were examined and inferences were made about how folklore was perceived in the journal and the period. In this framework, some shared concerns have been identified in all three of the articles in question, including clues about the perspective on folklore in the 1920s, when the journal was published. These are gathered and discussed under six headings: “Explanations on the Concept of Folklore and Its Scope”, “Giving Examples of Folklore Products”, “National Emphasis on Folklore Works”, “Pointing the Village and Villagers as a Cultural Source”, “Comparison of Folk Literature with Divan Literature” and “Call for a Compilation Addressed to Readers”. At the end of the study, the translation of the articles from Arabic letters to Latin letters and the electronic access link of the pages including these articles in their original copies of the journal are provided in the Appendices.

Keywords: *Muallimler Mecmuası* (*Journal of Teachers*), Education, Folklore, Suleyman Sevkett, Ali Canip.

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
51. SAYI / VOLUME
2022-BAHAR / SPRING

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

Doç. Dr. Mehmet ÇEVİK

Ankara Hacı Bayram Veli Üni.
Polatlı Fen-Edebiyat Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Böl.

mehmet.cevik@hbv.edu.tr

ORCID: 0000-0002-7392-1121

Gönderim Tarihi
Received
02.01.2022

Kabul Tarihi
Accepted
20.04.2022

Atf
Citation
Çevik, Mehmet. “*Muallimler Mecmuası*’ndaki Halkbilimi Yazıları.” *Türk Lük Bilimi Araştırmaları*, no. 51, 2022, ss. 43-60.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Giriş

Yaygın olarak kabul gördüğü üzere dünyada halk bilimi, 19. yüzyılın başlarından itibaren Almanya’da Grimm Kardeşler’in çalışmalarıyla bağımsız bir disiplin olma yoluna girmiş ve böylece Herder’in işaret ettiği “halka doğru” olgusu, ulus devletlerin ortaya çıkıp gelişmeleri sürecinde büyük oranda halk bilimi çalışmalarından beslenmiştir. Dursun Yıldırım’ın (43) da işaret ettiği gibi, 19. yüzyıldan itibaren dünya milletleri kendi millî kültürlerinin inşasında folklor ürünlerini temel yapıtaşı olarak merkeze almış ve böylece, daha başlangıcından itibaren folklor çalışmalarını işlevsel bir zemine oturtmuştur.

Türkiye’de ise halk bilimi çalışmaları 20. yüzyılın ilk yıllarından itibaren başlar. Hem bir kavram hem de bir disiplin olarak halk biliminin Türk aydınının gündemine girmesinde ve böylece halk bilimsel çalışmaların başlamasında dönemin dergi ve gazetelerinde çıkan yazılar yol gösterici rolü üstlenmiştir. Bu çerçevede 1913-1914 yıllarında sırasıyla Ziya Gökalp, Fuat Köprülü ve Rıza Tevfik tarafından yazılan üç yazı Türkiye’de halk biliminden ilmî bir disiplin olarak bahseden ilk yazılar olarak kabul edilir (Çobanoğlu 1002-1005). Ancak bu yazılarla birlikte o dönemden itibaren folklor konulu yazılar; kültür, sanat, edebiyat ve akademik içerikli bilimsel ya da popüler nitelikli çeşitli dergi ve gazetelerde yer almıştır (Çevik 115). Bu durumu aslında o dönemde folklorla yüklenen anlam üzerinden değerlendirmek gerekir. Şöyle ki dünyadaki birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de folklor çalışmalarının başlayıp gelişmesinde “milliyetçilik” akımı etkilidir¹. Bu doğrultuda Dursun Yıldırım, konumuzla direkt bağlantılı olan şu önemli tespitleri yapar:

Türkçü düşüncenin gelişmesiyle beraber, 1900’lü yıllardan itibaren, buna paralel olarak Türk folkloruna yer veren gazete ve mecmuaların sayısında artış olur. Gerçi yazıların tamamı doğrudan folkloru ilgilendiren yazılar değildir ama ilgili olanların yanı sıra bunlarda da yer alan bilgiler, folklor araştırmaları tarihimiz açısından bir kıymet taşır (53).

Bu çerçevede -1920’lerde yayımlanan ve doğrudan doğruya halk bilimiyle ilgili bir dergi olmasa da- halk bilimiyle ilgili önemli yazıların bulunduğu süreli yayınlardan biri de *Muallimler Mecmuası* adlı dergidir. Bu dergide kendi bağlamlarında *halk, kültür, folklor* gibi kavramlar etrafında görüş ve tespitler aktararak folklorla dolaylı bir ilişki içinde bulunan çeşitli

¹ Türkiye’deki folklor çalışmaları ile milliyetçilik arasındaki ilişki birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Bu bağlamda kapsamlı bir değerlendirme ve güncel bir kaynakça için Ruhi Ersoy (2013)’un çalışmasına bakılabilir.

yazılar dışında başlığının da işaret ettiği üzere doğrudan halk bilimi konulu yazıların da yayımlandığı görülmektedir.

1. Derginin Yayın Serüveni ve Kültür Meselelerine Bakışı

Muallimler Mecmuası, 1922-1927 yılları arasında İstanbul'da aylık periyotla 54 sayı olarak çıkmış bir eğitim dergisidir. Dergi, İstanbul Muallimler Cemiyeti tarafından çıkarılmış; ancak bu cemiyet 1925 yılında merkezi Ankara'da bulunan Muallimler Birliğine bağlanmıştır (*Muallimler Mecmuası* 1496). Derginin bazı sayılarının sonunda sorumlu müdür olarak Süleyman Şevket adı kaydedilmiştir.

Muallimler Mecmuası, aslında eğitim-öğretim konularına odaklanmış bir dergidir. Bununla birlikte derginin yöneticileri, özellikle de eğitimin okulla sınırlı bir eylem değil, yaşamın tüm alanlarına yayılan bir süreç olduğunun bilincinde olduklarını, gerek derginin yayın politikası üzerinden dolaylı olarak ve gerekse yer yer bunu açıkça ifade etmek suretiyle doğrudan dile getirmektedirler. Nitekim derginin ilk sayısının ilk sayfasında yer alan "Maksadımız" başlıklı yazıda, derginin eğitim-öğretim odaklı olduğu belirtildikten sonra şu ifadeler yer verilir: "Memleketin harısında ve irfanında iyiliğin, doğruluğun galebesine hizmet etmekten başka hiçbir endişemiz yoktur" (*Muallimler Mecmuası* 1).

Muallimler Mecmuası için halkın, köylünün eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi ayrı bir öneme sahiptir. Bu çerçevede dergide çeşitli yazılara yer verilmiştir. Örneğin Darü'l-muallimîn Müdürü İhsan, "Danimarka'da Halk İdadileri" başlıklı yazısında, başlıktan da anlaşıldığı üzere, dönemin Danimarka eğitim sisteminin bileşenlerinden biri olan halk liseleri hakkında bilgiler vermektedir. Ancak söz konusu yazının girişinde şu ifadeler yer verilmiştir:

İktisadi ve terbiyevi mesailin en mühimlerinden biri halkın ve köylünün seviyesini yükseltmek ve onu tenvir ve irşat etmektir. Eski zamanlarda ilim yüksek tabakaya ait bir imtiyazdı, sermayeli zenginle işçi muadil bile değildi, biz yeni bir içtimai safhaya giriyoruz; köylünün irfanıyla uğraşmak azmindeyiz, başka milletlerin bir kısmı bizden çok evvel uyanmıştır; hayatımız için bunları tanımaktan müstağni olamayız (89).

Derginin ilerleyen sayılarında aynı duyarlılığın devam ettirildiğini, Süleyman Şevket'in, derginin seyrini değerlendirdiği yazısındaki şu satırlardan anlamak mümkündür:

Halka doğru gidiyoruz; demokraside en büyük hakkı "müstahtsillere" tanımaktan iyi tedbir olamaz; çiftçi uyardırmağa çare

bulmalyız; mecmuamız “köy mektepleri”, “halkın terbiyesi” ile uğraşmayı programına koymuştur; memleketin yakın uzak her yerinde bir tarama seyahati icrasına muhtacdır; bugünkü rüyadan Türk milletinin hakkı olan parlak istikbalin penbe şafakları doğacaktır (1429).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında, inkılapların yoğun şekilde yaşandığı bir dönemde yayımlanan dergi, bu süreci millileşmek olarak görür ve bunun için eğitimde “hars” yani kültür konularına ayrı bir önem verilmesi gerektiğini belirtir:

Türkiye inkılabını kısa veciz bir sözle ifade etmek istersek en doğru olarak, diyebiliriz ki Türkiye millileşiyor! [...] [Bu süreçte] hars terbiyesi çok kuvvetli verilmek icap eder. [...] Kupkuru, yalnız teknik adamı olarak yetişen nice insan var ki, Türkiye’de harsı taşıyan cahiller kadar müfit olamıyor, Türk cemiyetinin harimine giremiyor. Türk cemiyetine muasır fert yetiştirirken terbiye siyasetimizin başı ucunda hars terbiyesinin ehemmiyeti bilhassa nazar-ı itibara alınmalıdır (Sadri Edhem 1846, 1850).

Bu yazının, aktardığımız bölümü ve özellikle buradaki “Türkiye’de harsı taşıyan cahiller” ifadesi de açık bir şekilde ortaya koyuyor ki “hars/kültür” kavramı tamamen millilik penceresinden ele alınıyor. Ancak buradaki “cahil” sözcüğünün doğru değerlendirilmesi lazım. Burada “cahil” ile kastedilen örgün anlamda eğitim-öğretim sürecinden geçmemiş, okula gitmemiş, okuma yazma bilmeyen kişilerdir ki bu kişiler “kültür taşıyıcısı” olarak tarif edilmiştir. Bu bakış açısı, yakın zamanlara kadar Türkiye ölçeğinde de geçerliliğini koruyan “halk” kavramının “köylü”yü işaret eden kapsamıyla da örtüşmektedir. Ancak yine aynı yazı ve yukarıda aktardığımız kısmı, “hars terbiyesi” yani kültür eğitiminden de söz etmektedir. Bu durum da “kültür”ün, incelenebilecek ve öğretilip aktarılabilecek, hatta geliştirilebilecek bir kavram olarak algılandığını ortaya koyar. Bu anlamda *Muallimler Mecmuası*’nın, eğitim konusunda olduğu kadar kültür meselelerinde de gayet duyarlı bir dergi profiline sahip olduğu rahatlıkla söylenebilir.

2. Dergideki Halk Bilimi Yazıları²

Muallimler Mecmuası’nda, satır aralarındaki bilgi ve değerlendirmeler vasıtasıyla halk bilimiyle ilişkilendirilebilecek yazılar bir tarafa bırakılırsa, doğrudan doğruya halk bilimi alanında yazılmış üç yazı

² Yazıların Arap harfli orijinal metinlerine ve Latin harflerine aktarılmış şekillerine elektronik ortamda şu linkten erişilebilir:
https://www.academia.edu/76645909/MUALLIMLER_MECCMU-ASI_NDAK_B0_HALK_B0L_B0M_B0_YAZI-LARI_Ba%9F1%4%B1k1%4%B1_Makalede_Konu_Edilen_Yaz%4%B1lar%4%B1n_Arap_ve_Latin_Harfli_Metinleri

bulunmaktadır. Bu yazıların ilk ikisi Süleyman Şevket, üçüncüsü de Ali Canip [Yöntem] tarafından kaleme alınmıştır. Söz konusu yazıların künyeleri ve kısaca içerikleri şöyledir:

2.1. Süleyman Şevket, “Folklor Hakkında Bir Teşebbüs”, 22 Teşrinievvel 1922, no. 2, ss. 22-24.

İngilizce “folklore” sözcüğüne karşılık gelecek Türkçe bir terimin henüz tam olarak oturmadığını belirterek başlayan yazı, öncelikle halk bilimi hakkında tanıtıcı genel bilgiler verir. Bu çerçevede halk bilimi çalışmalarının hem millet hem de insanlık tarihi açısından önemine vurgu yapar. Bu bağlamda da halk kültürü ürünlerinin bir an evvel derlenip kayıt altına alınması ve böylece gelecek nesiller içinde yetişecek araştırmacıların işleme için şimdiden ham malzemelerin toparlanmasının önemine dikkat çeker. Yazı, Hızır İlyas kültüyle ilgili Rumeli’de uygulanan birtakım pratikler hakkında verilen bilgilerle devam eder ve Çaykovski, Wagner gibi sanatçıların önemli eserlerine halk kültürlerinin kaynaklık ettiğine vurgu yapar. Ardından da halk bilimi çerçevesinde derlenebilecek malzemelerin neler olabileceğine değinir. Bu çerçevede 7 maddelik bir liste sıralanır ki bu maddelerde kayıt altına alınması istenen malzemeler özetle şöyledir: Türk dünyasını içine alacak genişlikteki bir coğrafyada kelime ve şive farklılıklarının, başka bir ifadeyle bölgesel-yöresel dil özellikleri; atasözleri; fıkralar, tekerlemeler; masallar, efsaneler; ilahiler, nefesler, destanlar, mâniler, bilmeceler, oyunlar; çeşitli kültürel/dinî törenlerde icra edilen pratikler; batıl inançlar ve “kocakarı ilaçları”. Bu maddelerin sonunda da “Bunların hepsini, işitildiği, görüldüğü şekilde, olduğu gibi yazmak hatta bir kısmının fotoğraflarını almak icap eder.” ifadeleriyle, derlemelerin nasıl yapılması gerektiği konusuna kısaca değinilir. Ayrıca, derginin merkezinde folklor konusuyla ilgili bir dosya açıldığı ve okurların katkılarıyla bir “folklor külliyesi”nin yayımlanmasının mümkün olabileceğine dikkat çekilir.

2.2. Süleyman Şevket, “Halk Edebiyatına Dair”, Mayıs 1925, no. 31, ss. 1408-1418.

Yazının merkezinde ünlü Macar Türkolog Ignác Kúnos’un İstanbul’da verdiği konferanslar vardır. Yazıda Kúnos’un konferanslarında değindiği konular, yazar tarafından çeşitli ilaveler de yapılarak ele alınır. Bu çerçevede yazıda, yer yer ara başlıklar da konularak değinilen konular özetle şöyledir: türkülerin anonim karakteri; Kúnos’un Türkler, Türkçe ve Türk halk edebiyatı ilgisinin nasıl geliştiği, ilk derleme gezisinde nelerle karşılaştığı; genel olarak türkü derlemeleri; divan edebiyatı, tekke edebiyatı ve halk edebiyatı hakkında genel tespit ve değerlendirmeler; Türk lehçeleriyle ilgili bir sözlük çalışmasının gerekliliği; halk edebiyatı ürünlerinin derlenip kayıt altına alınması; Kúnos’un, Çağatay Lügati’nin

yazarı Şeyh Süleyman Efendi ve Ahmet Vefik Paşa'yı ziyaretleri; Karagöz hakkında genel değerlendirmeler ve Kúnos'un bir Karagöz icrasını derleme sürecinde yaşadıkları; Kúnos'un konferanslarının tasnifi. Ayrıca yazının son bölümünde Süleyman Şevket, derginin okuyucularına açık bir çağrıda bulunmaktadır. Burada özetle, okuyucuların yaşadıkları yerlerdeki folklorik ürünleri derleyip kayıt altına almaları istenmekte ve arzu ederse istedikleri şekilde basılması konusunda yardımcı olabilecekleri belirtilmektedir. Bu bağlamda mevcut ürünlerin çeşitli nedenlerle her geçen gün kaybolduğu ifade edilmekte ve bu nedenle acele edilmesi gerektiğine de vurgu yapılmaktadır. Ayrıca sadece halk edebiyatı ürünlerinin değil maddi kültür ürünlerinin de fotoğraflanarak ya da müzelenerek kayıt ve koruma altına alınması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Burada, "Vatanın tarihi bunlarla yazılabilecek" denerek de konunun önemi ve ciddiyetinin altı çizilmektedir.

2.3. Ali Canip, "Türk Halk Edebiyatı ve Bu Meyanda Saz Şiiri", Nisan-Mayıs 1926, no. 40-41, ss. 1714-1722.

Başlığından da anlaşılacağı üzere yazı; genel olarak halk edebiyatı, özel olarak da âşık şiiri hakkında tespit ve değerlendirmelerden oluşur. Bu çerçevede Türk folklorunun dünya folklorları arasında önemli bir zenginliğe sahip olduğunu ifade ederek başlayan yazı, millî kültürün kaynağı olarak tarif edilen bu folklor ürünlerine Türkiye'de henüz yeterince ilgi gösterilmediğini dile getirir. Yazıda, genel olarak âşıklık geleneği, temsilcileri ve ürünlerinden övgüyle söz eden Ali Canip, konu hakkında geçmişten bugüne intikal eden bilgilerin yetersizliğinden yakınır. Bu noktada da konuyu ihmal ettiklerini düşündüğü geçmiş dönemlerdeki elit zümreleri suçlar. Bazı âşıkların en ünlü divan şairleri ayarında güçlü, hatta çeşitli yönleriyle divan şairlerinden daha özgün olduğunu dile getirir. Makalesine âşık şiirinden örneklerle devam eden Ali Canip, en sonda da halk şiiri ürünlerinde bestenin/ezginin önemine değinir ve bu ürünlerin derlenip kayıt altına alınması için müzikle uğraşan kişileri işe koyulmaya çağırır.

3. Yazılara Dair Bulgular ve Tartışma

Muallimler Mecmuası'nda yayımlanmış ve bu çalışmanın da odak noktasını oluşturan halk bilimiyle ilgili üç yazı, yöntem ve yaklaşım açısından birtakım ortak özellikler sergilemektedir. Bu ortaklıklar, yazıların kaleme alınıp yayımlandığı 1920'li yılların Türkiye'sinde halk biliminin ilgililerce nasıl algılanıp değerlendirildiğini yansıtmaları bakımından önemlidir. Bu çerçevede, söz konusu yazılardaki ortak noktaları alt başlıklar hâlinde şöyle belirlemek mümkündür:

3.1. “Folklor” Kavramı ve Kapsamına Dair Açıklamalar

Daha önce de değinildiği üzere Türkiye’de folklorla ilgili ilk yazıların 1913-1914 yıllarında yayımlandığı genel kabul görmüş bir tespittir. *Muallimler Mecmuası*’ndaki söz konusu yazılar da 1922, 1925 ve 1926 tarihlidir. Dolayısıyla folklor disiplini o dönem için henüz oldukça yenidir. Buna bağlı olarak da söz konusu yazılarda genel olarak “folklor” kavramı ve folklorun kapsamına dair Türk kültürünü de dikkate alarak betimleyici açıklamalar yapıldığı görülmektedir. Bu çerçevede örneğin “folklor” sözcüğünün anlamı, Türkçedeki karşılıkları, önemi, folklorcuların ne iş yaptıkları, folklorun konusu ve birleştirici nitelikteki evrensel yönü Süleyman Şevket’in 1922’deki yazısının en başında şöyle açıklanmaktadır:

Folk parçası halk, lore kısmı ilim demek olan bu İngilizce kelimenin bizde mukabili henüz taayyün etmedi; bir “hikmet-i avam” tabirimiz var; kullanmıyoruz, belki yarın “halkiyyat” demeğe karar vereceğiz. Mamefih Avrupa lisanlarında müştereken isti’al edilen “folklor”un lafzına uygun bir ıstılah bulmaktan ziyade asıl haiz olduğu mana mühimdir. Erbabı ahalinin an’ane ve âdetlerini toplar; mevzuu masallar, rivayetler, darb-ı meseller, oyunlar, halk arasında bedii ve bir nev’ felsefi ihtiyaç hâlinde yaşayan, söylenen şeylerdir. Bunların yazılıp neşredilmesi tarihe, etnografiye, ilm-i lisana pek değerli bir hizmet olmuştur. İnsanları ciltlerinin rengine bakarak muhtelif ırklara ayırmak sathi bir iştir; ilmî folklor, kavimlerin kardeşliğindeki ihtimali takviye eder; maşeri vicdanların müşterek evsafını, halk içinde harsın muhtelif derecelerini gösterir; asıl ruhi çehrenin hatlarını çizer (22).

Benzer durum, Ali Canip’in yazısında da vardır. Ancak Ali Canip’in, konuyu daha çok “Türk folkloru” açısından ele aldığı görülmektedir ki yazısı şöyle başlar: “Masallardan, bilmecelelerden, atasözlerinden, Nasreddin Hoca hikâyelerinden, Bektaşî menkıbelerinden, çocuk ninnilerinden, kadın mânîlerinden... teşekkül eden Türk ‘Falklore halkiyat’ı cihan halkiyatları arasında parmakla gösterilecek derecede zengindir” (1714). Hem bu ifade hem de yazının genelindeki yaklaşım göstermektedir ki Ali Canip, makalesinde folklor karşılığı olarak kullanılan “halkiyat” ile “halk edebiyatı”nı kasteder. Ancak halk edebiyatının teşekkül ettiğini belirttiği masal, bilmece, atasözü, fıkra, ninni, mâni gibi türlerin en geniş ortak özelliği, tamamının anonim olmasıdır. Daha net bir ifadeyle, en azından bu makalesinde, Ali Canip’e göre halk edebiyatı sadece “anonim” ürünleri ifade eder ya da kapsar. Nitekim bir sonraki paragrafın başındaki “Halkiyattan sonra ‘saz şiiri’ denilen gayet zengin ve şümüllü avami edebiyatımız gelir” (1714) ifadeleri de bu görüşü destekler.

3.2. Folklor Ürünleriyle İlgili Örnekler Verme

Örnek verme, herhangi bir konuda, anlatılmak isteneni somutlaştırarak daha açık ve anlaşılır kılmak üzere başvurulmuş oldukça etkili bir yöntemdir. Bu çerçevede *Muallimler Mecmuası*'ndaki söz konusu yazıların içinde de folklorla ilgili kendi bağlamlarına uygun şekilde örnekler verildiği görülmektedir. Örneğin Süleyman Şevket, "Folklor Hakkında Bir Teşebbüs" başlıklı yazısında; "Rumeli'nin Selanik, Üsküp, Vidin... gibi şehirlerinde kadınların Hızır İlyas sabahı tertip edilen bir eğlencesini biliyoruz" ön açıklamasından sonra Hıdırellez törenleriyle ilgili bilgiler verir, mâni örnekleri aktarır ve bu kısmın sonunda şu değerlendirmeyi yapar: "Bunların menşei, mânilerindeki sanat hazzı ilmî ve edebî tetkikata mevzu olabilir; başka memleketlerde ihmal edilmesine imkan yoktur" (23). Süleyman Şevket, aynı yazısında fıkralardan söz ettiği yerde "iki ufak numune gösteriyorum" (24) diyerek iki tane fıkra; diğer yazısında da "şu parçaları numune diye kaydediyorum" (1415) açıklamasının ardından beş tane mâni örneği verir.

Ali Canip (1715) de söz konusu yazısında: "Bu emsalsiz edebiyatımız hakkında meslektaşlarımıza bir fikir vermek için bu makaleye bazı misaller derc etmeyi münasip gördüm." diyerek âşık edebiyatı kapsamında türkû, semai, destan ve tekerleme örnekleri verir.

Her üç yazıda da verilen örnekler, aslında bilinmeyen bir şeyi somutlaştırarak anlatma amacıyla değil de daha çok folklor ve halk edebiyatının yazılarda ifade edilen zenginlik ve inceliklerini bir bakıma "kanıtlamak" adına sunulmuş gibi görünmektedir.

3.3. Folklor Ürünleriyle İlgili Millîlik Vurgusu

19 ve 20. yüzyıl Avrupa'sında millî kimliklerin inşa ya da icat edilmesine teorik ve ideolojik altyapı, romantik milliyetçilik paradigmasıyla sağlanır (Özdoğan 47). Tam da bu dönemde milliyetçilik ekseninde başlayan folklor çalışmaları da önemli ve işlevsel bir ideolojik aygıt olarak gelişme gösterir. Nitekim Arzu Öztürkmen de 19. yüzyılın sonunda yeniden şekillenmeye başlayan dünya rejimlerinin kurulmasında ve resmî söylem oluşturmasında başvurdukları ilk kaynağın çoğu zaman folklor olduğunu ifade ederek bu konuya dikkat çeker (16). Özellikle 20. yüzyılda belirginleşen ve halk bilimini ideolojik-politik amaçlarla kullanmaya yönelen bu yaklaşımları Richard M. Dorson, "İdeolojik Folklor Kuramı" (25-32) çerçevesinde değerlendirir. Bu anlamda, her ne kadar gecikmeli de olsa, Türkiye'deki folklor çalışmaları da benzer bir seyir takip eder. Etkilerini 2020'li yılları yaşadığımız günümüzde de görmenin mümkün olduğu folklor-milliyetçilik ilişkisi, özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında Atatürk dönemi boyunca oldukça yoğundur. Bu çerçevede özellikle söz konusu

dönemde “öz kültür kaynağı” olarak değerlendirilen folklor ürünleri “millî değer”, bu alanda yapılan/yapılacak çalışmalar da “millî görev” olarak algılanmıştır.

*Muallimler Mecmuası'*ndaki söz konusu yazılarda da konuya, doğrudan ya da dolaylı olarak millîlik ya da Türklük perspektifinden bakıldığı görülmektedir. Örneğin Süleyman Şevket şunları söyler:

Biz büyük bir milletiz; Çin ve Siberya içlerinden Tuna'nın Balkan havzasına, Bağdat'tan hemân Baltık Denizi'ne kadar ekseriyeti yahut akalliyeti haiz olarak muhtelif memleketlere dağılmışız. Avrupa'nın şarkında, Asya'nın orta kütlesinde lisanımız konuşuluyor; lügatimizi, tarih ve edebiyatımızı yazmağa şiddetle muhtacız; bu azîm iş belki yakın bir istikbalde yetişecek müellifleri bekliyor; lakin biz şimdilik vesika ve mevad-ı iptidaiye hazırlayabiliriz (22-23).

Süleyman Şevket, diğer yazısında türkülerden söz ederken “millî dilde sözler” (1408) ve “millî tesirlerle sızlayan kalplerden kopan şiirler” (1409) gibi ifadeler kullanır. Benzer ifadeler elbette Ali Canip'in yazısında da görülür. Örneğin daha yazısının en başında Türk folklorunun “cihan halkiyatları arasında parmakla gösterilecek derecede zengin” olduğunu dile getiren Ali Canip, hemen ardından şöyle devam eder:

Maalesef şimdiye kadar -bir iki meraklı ve ecnebi vatandaştan başka- kimse millî harsın en birinci menbaı olan bu kıymetli şeylere iltifat etmemiştir. Türk milletinin zekâsı, muhayyilesi, hassasiyeti, iradesi en sahil bir surette halkiyatının içinde gömülmüştür. Bu ruhi melekelerimizin mahiyeti ancak Türk halkiyatının tamamen toplanarak erbabı tarafından tettebbu edilmelerinden sonra anlaşılabilir (1714).

Ali Canip, böylesi bir millîlik vurgusuyla başladığı yazısını, benzer bir vurguyla bitirir. Yazısının sonunda türkülerin ezgi olarak derlenip kayıt altına alınması gerektiğiyle ilgili görüşlerini dile getirir. Burada, yazının son iki cümlesi olan: “Bu besteleri tespit etmek bizim gibi musiki ile münasebeti olmayanların elinden gelmez. Bunu başta “Dârü'l-Elhan” olmak üzere musiki müesseselerimizden, memleketini, milletini seven musikişinaslarımızdan isteriz.” (1722) ifadeleri, konunun millîlik vurgusu yapılarak memleket ve millet sevgisi açısından ele alındığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

3.4. Kültür Kaynağı Olarak Köy ve Köylüye İşaret Etme

Halk bilimi disiplininin kapsamını belirleme konusunda elbette ilk iş “halk” kavramının tanımını yapıp çerçevesini belirlemektir. Bu bağlamda Alan Dundes, “Halk Kimdir?” başlıklı yazısında “halk” kavramının

klasik anlamdaki tanımlanışına itiraz eder. Dundes; halkın, kentli/medeni veya seçkinle var olduğu sanılan karşıtlık ilişkisine göre tarif edildiğini, köylü kavramıyla eşdeğer görüldüğünü, bu nedenle de eğitimin faydalarına ve gelişmeye kapalı alt sınıf olarak değerlendirildiğini ifade eder (2-10). Başka bir ifadeyle Dundes, karşı çıktığı tanımlamada “halk”ın, köylüleri ya da “köylü gibi” olan kişileri belirtmek üzere kullanıldığını dile getirir. Dundes’in itirazıyla birlikte tartışmaya açılan bu “sınıfsal” halk tanımlaması her ne kadar bugün pek geçerli bulunmasa da; özellikle folklor çalışmalarının yoğunlaşmaya başladığı 1920’li yıllarda Türkiye ölçeğinde de etkili olmuştur. Bu çerçevede Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında izlenen kültür ve ekonomi politikaları çerçevesinde köylü, bizzat Atatürk tarafından, “Türkiye’nin gerçek sahibi ve efendisi” (Kocatürk 124, 316) olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda yeni ulus devletin çekirdek yapısını oluşturacak halkın, daha dar anlamıyla köylünün; diline, kültürüne, edebiyatına ve müziğine yönelen ilgilerle önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemde uygulanan politikalar çerçevesinde kentli için; saf, temiz, bozulmamış gibi birçok olumlu özelliklerle donatılmış “romantik” bir köylü imajı çizilmiştir (Çevik 198).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu 1920’li yıllarda, romantik milliyetçiliğe dayalı söz konusu köy ve köylü algısı, elbette halk bilimi çalışmalarına da yansımıştır. Bu çerçevede folklor ürünlerinin köy, kırsal, büyük kentlerin dışı ya da taşra şeklinde tarif edilebilecek alanlarda bulunacağı ve ürünlerin buralarda yaşayan insanlardan derlenebileceği şeklinde bir algıdan söz edilebilir. Bu durum *Muallimler Mecmuası*’ndaki söz konusu yazılarda da yansımaları bulmuştur. Örneğin Süleyman Şevket (23), okurlarından halk kültürü ürünlerini derlemelerini isterken öncelikle Muallimler Cemiyeti’nin “köylerde, kasabalarda çalışan” üyelerine, hocalara ve diğer ilgili kişilere seslenir. Aynı yazısında anonim türkülerden söz ederken: “Köylerin, bestekârı meçhul, sıcak hasretli nağmelerindeki tatlı zevkin menendi olamaz” değerlendirmesini yapar ve Vartabet Gomidas’ın Harput, Diyarbakır, Van, Erzurum, Sivas yörelerine ait türkülerle İstanbul Beyoğlu’nda verdiği bir konserde, “kır havaları”nın muhafaza edilmiş olmasından övgüyle bahseder (Süleyman Şevket 23). Aynı yazısının devamında “milletimizin maziye ait vesikaları”nı toplamaktan söz eden Süleyman Şevket, “Bizim için bulunduğumuz köyleri, kasabaları eğlence ve matemleriyle, maneviyatıyla beraber öğrenmek, anlamak lazımdır” diyerek kırsal alandaki kültür kaynağına vurgu yapar ve bunun da “milletinin tarihini yazılmış görmek isteyenler”in görevi olduğunu belirtir (23).

Süleyman Şevket, sözünü ettiğimiz diğer yazısında Ignác Kúnos’un Adakale’deki derlemelerinde karşılaştığı “mektepli bir genç”ten bahsederken, bu gençle ilgili olarak “Biraz okuma yazma bilenler o zaman

halktan uzaklaşıyor” (1409) değerlendirmesini yapar. Bu ifade aslında, halk kavramının doğrudan doğruya örgün eğitim ile ilişkilendirildiğini, eğitim almamış olanların “halk” sayıldığını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede halk ile köylü kavramlarının da büyük oranda özdeş gibi algılandığından söz edilebilir. Nitekim Ali Canip de söz konusu yazısında halk edebiyatı derlemelerini anlatırken şu ifadeleri kullanır: “Memleketimizde on on iki seneden beri halkçılık cereyanı başladı. Edebiyat ile uğraşanlardan birkaçı bu son derece zengin ve mühim halk edebiyatı parçalarını toplamakla meşguldürler” (1722). Yazısının tamamı da göz önünde bulundurulursa Ali Canip’in bu ifadelerinin arka planında, halk kavramının köy ve köylülükle ilişkilendirildiği rahatlıkla söylenebilir.

3.5. Halk Edebiyatını Divan Edebiyatıyla Karşılaştırma

Türk halk edebiyatının geçmişiyle ilgili çalışmalarda, yeri geldikçe halk edebiyatı ile divan edebiyatının çeşitli açılardan karşılaştırıldığı görülmektedir. Bu tür karşılaştırmalarda, özellikle çalışma bir halk edebiyatçı ya da halk bilimci bakış açısıyla kaleme alınmışsa, genel olarak divan edebiyatı sanatçı ve okurlarından oluşan zümrenin, halk edebiyatını hatta “avam” olarak etiketlenen “halk”ı küçümsedikleri, hor gördükleri ve yok saydıkları eleştirel bir üslupla dile getirilir. Ayrıca, bir “savunma” niteliğindeki bu tutum, çoğu zaman söz konusu “elit” zümrenin; halkına, milletine, diline, öz kültür ve edebiyatına karşı yabancılaştığı; nitelikli ve gerçek Türk edebiyatının divan edebiyatı değil, halk edebiyatı olduğu şeklinde “karşı saldırı” hâline de gelir. Ses getiren ilk örneğini, 1868’de Ziya Paşa’nın, divan şiirine karşı halk şiirini savunan Şiir ve İnşa makalesinde gördüğümüz bu tutum, günümüze kadar birçok araştırmacı tarafından sergilenmiştir. Örneğin tam da bu konuyu, divan ve tezkireden örneklerle etraflıca ele alan Fuat Köprülü, özetle şunları söylemektedir:

Halk müziği ve halk şiirine ait her şey, hatta millî vezin olan hece ölçüsü bile Osmanlı aydınlarınca ve divan şairlerince daima hakir görülmüştür. Öyle ki, dili biraz sade olan divan şairlerine ait şiirlerin dahi halktan ilgi görmesi, o şair için bir hakaret vesilesi olmuştur. Saz şairleri, şair; halk şiirleri de şiir olarak görülmemiş; anlamsız, değersiz şeyler olarak değerlendirilmiştir. Halk şairleri ve şiirleri, tezkirelere ve divanlara ancak bir aşağılama, bir hakaret vasıtası olarak kullanılmak suretiyle girmiştir (26-29).

Benzer açıklama ve örnekleri Özge Öztekin (59-64), Pakize Aytaç (75-92) ve daha birçok araştırmacının çalışmalarında görmek mümkündür. *Muallimler Mecmuası*’ndaki söz konusu yazılarda da aynı durumun var olduğu görülmektedir. Örneğin Süleyman Şevket, Kúnos’un derleme yaparken yaşadığı bir olayı şöyle betimleyerek aktarır:

[M]ektepli bir genç, türkülerin bayağılığını söyleyerek merakından vazgeçirmek bile istemiş; o, ince saz takımıyla çalınıp da asıl halk ile samimi rabitalardan mahrum bulunduğu “şarki”lara değil milletin gönülündeki hislerle yanan “türkü”lere kıymet veriyormuş (1409).

Süleyman Şevket, aynı yazısının devamındaki “Üç Zümre” ara başlığı altında, Türk edebiyatının hitap ettiği zümrelere göre üçe ayrıldığını belirtir ve bunları -özetleyerek söylersek- divan edebiyatı, tekke edebiyatı ve halk edebiyatı şeklinde belirler. Ancak bunu yaparken ikinci ve üçüncü grupları çok kısa bir şekilde adlandırır. Öyle ki ikinci grup “Tekye manzumeleri, nefesler”, üçüncü grup ise sadece “Halk edebiyatı” ifadesinden ibarettir. Oysa divan edebiyatını tarif ettiği birinci grubu şu şekilde adlandırır: “Tahsil gören, Arap ve Acem zevkinden nasip alan kimselerin yahut bunlara uyanların, yani bir nev’ güzidelerin şiirleri” (1409-1410). Aslında başlı başına bu adlandırmalar bile Süleyman Şevket’in, en azından bu yazı özetinde, halk edebiyatı karşısında divan edebiyatına bakışındaki keskinliği anlamaya yeter. Ancak Süleyman Şevket, yazının devamında, “İlk zümrenin yazılarında en fazla bu vasıflar var:” diyerek divan edebiyatı ve edebiyatçılarıyla ilgili en belirgin olduğunu düşündüğü beş nitelik sıralar. Bu nitelikler, özetleyip dilini de sadeleştirerek aktarırsak, kısaca şöyledir:

1. Sanat estetiğini neredeyse sadece şiirde aramışlar, nesir alanında çok sınırlı kalmışlardır.

2. Şairler, ilham konusunda pek özgür değildir. Belirli klişeler içinde kalmış gibidirler. Hep aynı benzetmeler kullanılmış ve edebî eserlere tek bir felsefe hâkim kılınmıştır ki o da tasavvuttur. Bu nedenle şairler sınırlı bir malzemeyle şiir yazmış; buna bağlı olarak da şekil açısından neredeyse hiç gelişme olmamış, üslupta bireysellik ise ancak istisna düzeyinde kalmıştır.

3. Şiirlerde dış tabiat güzelliğine çok az yerilmiştir.

4. Tasvirler çok geneldir. Mesela bir savaş manzumesindeki duygu ve hayaller başka bir savaş hakkında da aynen kullanılabilir.

5. Eski edebiyatta “taklit” çok yoğundur, yazılan her şiir Fars edebiyatında bir örneğe uydurulmuştur. Ayrıca Yunan-Latin klasiklerinde edebî türler tamdır; oysa divan edebiyatında mesela dramatik hatta pastoral bir örnek bulunmaz (1410).

Devamında, tekke edebiyatının da aslında düşünüldüğü kadar zengin ve renkli olmadığını belirten Süleyman Şevket (1410), “Halk şiirlerini dikkatle toplamak lazımdır” (1411) diyerek halk edebiyatının önemine vurgu yapar. Tüm bunlarla birlikte, divan ve halk şiiri karşılaştırmasını,

konuya millilik penceresinden bakarak şu şekilde tamamlar: “[F]azla ifratlara düşerek aruzla yazılmış şiirleri millî saymazsak hece vezinli manzumelerin de hepsini sırf Türk ve halk ruhundan kopmuş şeyler farz edemeyiz” (1411). Aynı yazıda yer alan tüm bu ifadelerin, divan şiirine karşı reddiye niteliğindeki ilk bölümü için “dönemin ruhunun da yansıtıldığı ‘duygusal’ değerlendirmeler”; fazla ifratlara düşülmemesini salık veren ikinci bölümü içinse “gerçekleri görmezden gelemeyen ‘rasyonel’ değerlendirmeler” yorumunu yapmak mümkündür.

Ali Canip'in de *Muallimler Mecmuası*'ndaki söz konusu yazısında, halk edebiyatı ile divan edebiyatını zihniyet, temsilciler ve eserler bağlamında karşılaştırdığı görülmektedir. Bu yapılırken de keskin bir dil kullandığı rahatlıkla söylenebilir. Öyle ki Ali Canip, âşıklar ve âşıklık geleneğinin geçmişiyle ilgili bilgi-belge eksikliğimizden söz ederken şunları söyler:

Bunlar kimlerdir, çoğunu tanımıyoruz. Çünkü Arap ve Acem harşlarına esir olan medrese âlimleri ve divan şairleri hem Türk'ü, hem Türk âşığını, meşgul olunmaya layık görmemişler, ihmal etmişlerdir. Âşıklar içinde divan edebiyatının Fuzulî'leri, Bakî'leri, Nedim'leri ayarında lirik olanlar pek çoktur. Ne çare ki eli kalem tutan eski adamlarımız bunları kaba ve cahil bulduklarından hayatlarını kitaplara geçirmemişlerdir; tarih sahifelerinin köşelerinde, bucaklarında, hususi mecmuaların içlerinde, Evliya Çelebi gibi her gördüğünü yazan bir iki adamın eserlerinde bilvesile bunlardan bahislere tesadüf ediyor, âşıklar hakkındaki bütün malumatımızı ancak bu gibi kayıtlar[1]a ikmale mecbur kalıyoruz (1714).

Yazısının devamında âşık şiiri ile divan şiirini şu ifadelerle karşılaştıran Ali Canip'in bu konuda da divan edebiyatına karşı çok keskin olduğu söylenebilir:

Bu şiirler “divan şiir”lerinden çok şümüllü, çok serbest ve daha çok şahsidir. Âşıklar, divan şairlerinin Acem edebiyatından tevariüs ettikleri muayyen mefhum ve kaidelere bağlı değildir. Kendi ruhunu ve kâinatı muttarid usul altında görmez. Gönlü nasıl isterse, gözü nasıl görürse şiirini öyle söyler. Bu saz şiirleri içinde Pastoral râ'iyane, Epique dâstanî, Didactique talimî, Lyrique rebabî nev'lere pek zengin ve rengîn misaller bulunur (1715).

Hem Süleyman Şevket hem de Ali Canip'in halk ve divan edebiyatları karşılaştırması bağlamında dile getirdiği bu görüşlerin doğruluğu ya da yanlışlığı apayrı bir tartışma konusudur ve bu çalışmanın kapsamı dışında-

dır. Ancak bu iki yazarın da *Muallimler Mecmuası*'ndaki söz konusu yazılarında halk edebiyatına karşı genel olarak olumlu, divan edebiyatına karşıysa olumsuz bir bakış içinde oldukları rahatlıkla söylenebilir.

3.6. Okurlara Yöneltilen Derleme Çağrısı

Folklor çalışmaları bir yana, henüz kavram olarak bile folklorla yeni tanışıldığını söyleyebileceğimiz 1920'li yıllarda, folklor ürünlerinin derlenip kayıt altına alınması, dönemin konuyla ilgili hemen her yazısında dile getirilir. Öyle ki yukarıda değinilen, Türkiye'de folklorlardan söz eden ilk yazıların yayımlandığı 1913-1914 yıllarından da önce, 1908'de kurulmuş olan Türk Derneğinin yayın organı Türk Derneği mecmuası, okuyucularından halk kültürüyle ilgili çeşitli ürünleri derleyip yazıya geçirmelerini ister (Yıldırım 52). Bu derleme çağrısı, *Muallimler Mecmuası*'ndaki söz konusu yazılarda da defaatle dile getirilmektedir. Örneğin Süleyman Şevket, okuyucularından “buldukları, bildikleri memleketlerde söylenen darb-ı meselleri, bilmeceleleri, başka yerlerde hiç kullanıldığını işitmedikleri mahallî sözleri, muhtelif şiveleri toplasınlar” (23) ricasında bulunur. Devamında, zenginliğinden bahsettiği Türk folklor ürünleriyle ilgili: “toplancınca büyük ciltler meydana gelir, az bir dikkate, meraka bakar” (24) diyerek de söz konusu derleme işinin çok önemli olduğunu, buna karşılık o kadar da zor olmadığını ifade eder.

Süleyman Şevket, okuyucularına sadece çağrıda bulunmaz; derlemenin nasıl yapılması gerektiği ve çalışmalarının nasıl değerlendirileceği konusunda da şöyle bilgiler verir:

Bunların hepsini, işitildiği, görüldüğü şekilde, olduğu gibi yazmak hatta bir kısmının fotoğraflarını almak icap eder. “Muallimler Mecmuası” merkezinde bu nev' mesele dair bir dosya açılmıştır; karilerimizin himmeti ve itinası bir “folklor külliyyatı” neşrine imkân bahşedebilir (24).

Süleyman Şevket'in bu tutumu, diğer yazısında da devam eder. Burada da “Darb-ı mesellerin cem'i daha kolaydır türkü, ninni, destan, mâni, masal, Karagöz, ortaoyunu muhavereleleri ve temsili hatta bazı meddah fıkraları canlı birer mevzudur” (1411) diyerek okuyucuya derleme konusunda kılavuzluk eder. Süleyman Şevket, bununla da kalmaz; derleme yapımları çağrısında bulunduğu okuyucularına, istemeleri hâlinde derledikleri malzemelerin yayımlanması konusunda yardımcı olacaklarını, yapacakları işin millî bir mesele olduğunu, zamanın hızla geçtiği ve her geçen gün kayıt altına alınması gereken ürünlerin kaybolduğunu ve bu nedenle acele edilmesi gerektiğini de belirtir. Bu çerçevede “bizce şahsen yahut resmî vasıtalarından istifade etmek suretiyle çalışmak zamanı daha bir gün bile tehir

edemez” yorumunu yapar. Ayrıca, derlenen malzemelerden örneğin türkülerin notaya aktarılması, bazı malzemelerin fotoğraflanması hatta “divan, rahle, falaka” gibi eski eğitim materyallerinin müzelere, yazılı eserlerin ve derlemelerle oluşturulan kayıtların kütüphanelere aktarılması gerektiğine dikkat çeker. Yazının devamında, toplanan ürünleri yayımlayacaklarını belirten Süleyman Şevket, “arkadaşların yardımına ihtiyacımız vardır” ya da “Halk edebiyatına, milletimizin güzel sanatlarına, bütün tarihine ait vesikaları ancak elbirliğiyle toplayabileceğiz” gibi ifadelerle derleme konusunda açık açık işbirliği çağrısında da bulunur (1418).

Başlığın da anlaşıldığı üzere Ali Canip'in *Muallimler Mecmuası*'ndaki söz konusu yazısı âşık şiiri hakkındadır. Bu çerçevede Ali Canip de halk müziğiyle ilgili ürünlerin derlenip kayıt altına alınması gerektiğini belirtir. Fakat bunu, ancak müzikten anlayanların yapabileceğine dikkat çekerek başta Dârü'l-Elhan” olmak üzere müzik kurumlarından ve müzik bilgisine sahip, vatanını milletini seven kişilerden ister (1722).

Sonuç

Muallimler Mecmuası, önce İstanbul Muallimler Cemiyeti, devamında da merkezi Ankara'da bulunan Muallimler Birliği tarafından 1922-1927 yılları arasında 54 sayı çıkarılmış aylık bir süreli yayındır. Aslında, adından ve yayıncı kurumlarından da anlaşılacağı üzere, öğretmenlere yönelik bir eğitim dergisi olan *Muallimler Mecmuası*, eğitimin okulla sınırlı olmadığı şeklindeki bakış açısı nedeniyle, zaman zaman doğrudan özgün eğitimle ilişkisi bulunmayan yazılara da yer vermiştir. Dergide, bu çerçevede yer verilen yazılardan bazıları da folklor disipliniyle ilgilidir. Folklor, daha geniş bir perspektifle kültür bilimi olarak değerlendirildiğinde; dergide, satır aralarında folklor disipliniyle ilişkilendirilebilecek, “kültür, halk kültürü, halk eğitimi” gibi anahtar kavramlar etrafında bilgi, tespit ve yorumların bulunduğu çok sayıda yazı bulunmaktadır. Ancak doğrudan doğruya folklorla ilgili toplam üç yazı tespit edilmiştir.

Sadece üç yazı bile olsa “Bir eğitim dergisinde, eğitimle doğrudan ilişkili olmayan ya da böyle bir ilişki kurulmayan folklorla ilgili yazılara niçin yer verilmiştir?” sorusu, ilki yazarlar, diğeri de dergi olmak üzere iki açıdan cevaplanabilir. Birincisi, Türkiye’de tamamen folklorla ilgili yazılardan oluşan ilk dergi, yani ilk folklor dergisi, 1928’de yayımlanmaya başlayan *Halk Bilgisi Mecmuası*’dır (Örnek 100-101); başka bir ifadeyle *Muallimler Mecmuası*’ndaki söz konusu yazıların yayımlandığı yıllar olan 1922, 1925 ve 1926’da Türkiye’de henüz bir folklor dergisi zaten bulunmamaktadır. İkincisi de -çalışmanın giriş bölümünde de ifade ettiğimiz üzere- *Muallimler Mecmuası*’nın yöneticileri, eğitimin okulla sınırlı bir eylem değil tüm yaşama yayılan bir süreç olduğunun bilincindedirler. Ayrıca kültür, halk, köy ve köylü gibi konularda da sorumluluk sahibi olduklarını

hem açık açık ifade ederler hem de dergideki yazılarla bunu gösterirler. Bir eğitim dergisi olmalarına rağmen folklorla ilgili yazılara bu nedenle yer verdikleri düşünülebilir. Asıl hedef kitlelerinin öğretmenler olduğunu da göz önünde bulundurursak derginin, yeni bir ulus devlet olarak kurulumlaşma süreci devam etmekte olan Türkiye Cumhuriyetinin eğitim ve kültür politikaları çerçevesinde öğretmenleri folklor konusunda bilinçlendirme ve teşvik etme amacı güttüğü de rahatlıkla söylenebilir.

Çalışmanın bulgular ve tartışmaları içeren üçüncü başlığı altında etraflıca ele alındığı üzere, *Muallimler Mecmuası*'ndaki folklorla ilgili söz konusu yazılar birtakım ortak özellikler sergilemektedir. Bu ortak noktalar, derginin yayımlandığı 1920'li yıllarda folklorla bakışla ilgili ipuçları içermesi bakımından önemlidir. Bu çerçevede yazıların genellikle giriş bölümlerinde folklor kavramı ve folklorun kapsamına dair açıklamalara yer verildiği görülmektedir. Bu durum, elbette folklorun o dönem Türkiye'si için yeni bir disiplin olmasıyla doğrudan ilgilidir. Yine bu ilgi çerçevesinde, folklorla ilgili açıklamalara ek olarak folklor ürünlerinden örnekler verildiği de görülmektedir.

Diğer taraftan derginin yayımlandığı yıllarda Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in liderliğinde devletin resmî ideolojisi Türk milliyetçiliğidir. Bu ideolojiye bağlı olarak ulus devlet modeline göre kurulmuş Türkiye Cumhuriyetinde, devlet eliyle millîlik ekseninde bir kültür inşası sürecine de girilmiştir. Dünyadaki örneklerinden hareketle folklorla ayrı bir önem verilen bu süreçte folklor ürünlerinin "gerçek" millî kültür ürünleri olduğu, bu nedenle de folklorla ilgili çalışmalar yapmanın millî bir görev ve sorumluluk olduğu yönünde bir algı oluşmuştur. Buna bağlı olarak da özellikle Atatürk dönemi boyunca folklor çalışmalarında yoğun bir Türk milliyetçiliği vurgusu göze çarpmaktadır. Bu çerçevede *Muallimler Mecmuası*'ndaki söz konusu yazılarda da aynı tutumun sergilendiği ve folklor ürünleri hakkında sıklıkla millîlik vurgusu yapıldığı görülmektedir.

Yine millî kimlik inşası sürecinin bir yansıması olarak dönemin diğer folklor çalışmalarında olduğu gibi *Muallimler Mecmuası*'ndaki söz konusu yazılarda da, Türk kültürünün gerçek taşıyıcısı ve "saf" kültür kaynağı olarak köy ve köylülere işaret edilmiştir. Bunda, Alman düşünür Herder'den ilhamla Ziya Gökalp'ın rotasını çizdiği "Halka Doğru" hareketinin etkili olduğu gayet açıktır.

Ziya Paşa'nın 1868'de yayımlanan Şiir ve İnşa başlıklı makalesinden bu yana birçok çalışmada halk edebiyatı ile divan edebiyatının çeşitli açılardan karşılaştırıldığı, özellikle halk edebiyatı eksenli yazılarda divan edebiyatı geleneği ve temsilcilerinin kültür konusundaki tutum ve davranışlarının eleştirildiği bilinmektedir. Bu çerçevede *Muallimler Mecmuası*'ndaki söz konusu yazılarda da, yer yer aynı şeyin yapıldığı, halk

edebiyatıyla karşılaştırılan divan edebiyatına “millîlik” konusunda çeşitli eleştirilerin yöneltildiği görülmektedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki folklorla ilgili yazılarda sıklıkla dile getirilen konulardan biri, folklor ürünlerinin bir an önce halktan derlenip kayıt altına alınması talebidir. *Muallimler Mecmuası*'ndaki yazılarda da aynı durum söz konusudur. Bu talep ya da çağrı, yazı boyunca yer yer gündeme gelse de, söz konusu yazıların üçünün de sonunda mutlaka yer almaktadır.

Sonuç olarak kısaca ifade etmek gerekirse, *Muallimler Mecmuası*'nda yer alan folklorla ilgili yazılara dair şöyle bir genel değerlendirme yapmak mümkündür: Söz konusu yazıların üçü de, folklor kavramıyla ilgili bilgi sunup açıklamalar yapan, örnekler veren, Türk millî kültürü açısından folklor ürünlerinin ve çalışmalarının önemine dikkat çeken, kültür kaynağı olarak köy ve köylüyü işaret eden, halk edebiyatı ile divan edebiyatını karşılaştıran ve bunu yaparken de divan edebiyatı geleneğine millîlik bağlamında eleştiriler yönelten, okurlarından folklor konusunda bilinçli olmalarını ve bunun gerekliliği olarak da çevrelerindeki folklor ürünlerini tespit edip kayıt altına almalarını talep eden önemli yazılardır.

KAYNAKLAR

- Ali Canip. “Türk Halk Edebiyatı ve Bu Meyanda Saz Şiiri.” *Muallimler Mecmuası*, Nisan-Mayıs 1926, no. 40-41, ss. 1714-1722.
- Aytaç, Pakize. *Folklor ve Edebiyat-Halk Edebiyatını Tenkit*. Berikan Yayınevi, 2010.
- Çevik, Mehmet. *Türkü ve Algı-Türkü Kültüründe Değişim Süreci*. Ürün Yayınları, 2013.
- Çevik, Mehmet. “Türkiye’de Folklor Dergiciliğinden Bir Kesit: ‘Anadolu Folkloru’ Dergisi.” *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2015, Süreli Yayınlar Özel Sayısı, ss. 113-131.
- Çobanoğlu, Özkul. “Atatürk Dönemi Türk Halkbilimi Çalışmaları Tarihçesi Üzerine Genel Bir Değerlendirme.” *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü-Atatürk Dönemi (1920-1938)*, AKM Yayınları, 2009, C. III, ss. 1001-1016.
- Dorson, Richard M. *Günümüz Folklor Kuramları*. Çeviren Selcan Gürçayır-Yeliz Özay, Geleneksel Yayıncılık, 2006.
- Dundes, Alan. “Halk Kimdir?” Çeviren Metin Ekici, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Hazırlayan Gülin Öğüt Eker vd., Millî Folklor Yayınları, 2003, ss. 1-30.

Ersoy, Ruhi. “Folklor Çalışmalarının 100. Yılında ‘Folklor-Milliyetçilik’ İlişkisi Üzerine Bazı Düşünceler.” *Millî Folklor*, 2013, no. 99, ss. 51-62.

İhsan. “Danimarka’da Halk İdadileri.” *Muallimler Mecmuası*, 1923, no. 6, ss. 89-95.

Kocatürk, Utkan. *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*. AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999.

Köprülü, M. Fuad. *Saz Şâirleri I-V*. Akçağ Yayınları, 2004.

Muallimler Mecmuası. “Maksadımız”, *Muallimler Mecmuası*, 1922, no. 1, s. 1.

Muallimler Mecmuası. “Muallimler Birliği Teşkilatı”. *Muallimler Mecmuası*, Eylül 1925, no. 33, s. 1496.

Örnek, Sedat Veyis. *Türk Halkbilimi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1977.

Özdoğan, Günay Göksu. “Turan” dan “Bozkurt” a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946). Çeviren İsmail Kaplan, İletişim Yayınları, 2001.

Öztekin, Özge. *XVIII. Yüzyıl Divan Şiirinde Toplumsal Hayatın İzleri: Divanlardan Yansıyan Görüntüler*. Ürün Yayınları, 2006.

Öztürkmen, Arzu. *Türkiye’de Folklor ve Milliyetçilik*. İletişim Yayınları, 1998.

Sadri Edhem. “Millî Terbiye Nasıl Realize Edilebilir?”. *Muallimler Mecmuası*, Eylül/Teşrin-i evvel 1926, no. 43-44, ss. 1846-1851.

Süleyman Şevket. “Folklor Hakkında Bir Teşebbüs”, *Muallimler Mecmuası*, 22 Teşrin-i evvel 1922, no. 2, ss. 22-24.

Süleyman Şevket. “Halk Edebiyatına Dair”, *Muallimler Mecmuası*, Mayıs 1925, no. 31, ss. 1408-1418.

Yıldırım, Dursun. *Türk Bitiği*. Akçağ Yayınları, 1998

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.